

визначених законом правових та організаційних формах.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р.
2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997р.
3. Бахрах Д. Н. Административное право: Учебник для вузов. - М., 1997.
4. Закон України "Про статус депутатів місцевих рад" від 11 липня 2002 р.
5. Ю. П. Битяк Підручник «Адміністративне право України», Київ, Юрінком, Інтер 2005
6. Драго Р. Административная наука. — М., 1982.

Доцент кафедри теорії та історії
держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент
Здобувач вищої освіти факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Орлова Олена Олександрівна, Страшко Ольга Владленівна

МІСЦЕ СУДОВОГО ПРЕЦЕДЕНТУ В НАЦІОНАЛЬНІЙ СИСТЕМІ ПРАВА УКРАЇНИ

У вітчизняній юридичній науці довгий час триває дискусія щодо визнання місця та ролі судового прецеденту як джерела права у системі національного права України. Сучасні українські науковці аналізують досвід зарубіжних країн щодо можливості здійснення судової правотворчості в Україні з метою ефективного регулювання суспільних відносин.

Зростання ролі судової практики зумовлено розвитком та ускладненням міжнародних відносин. Зокрема, інтеграційні процеси країн Європи стали поштовхом до зближення та конвергенції правових систем романо-германського та англо-американського типу. Наприкінці ХХ ст. прецедент перетворюється на вторинне джерело права в країнах романо-германської правової системи, про що свідчать, наприклад, рішення Європейського Суду з прав людини.

Потрібно відзначити, що романо-германська правова сім'я включає країни, в яких формальне (позитивне) право склалося на основі римського права. У цій системі на перший план виступають абстрактні норми права як норми суспільної поведінки, що відповідають вимогам справедливості й моралі. Пануючу роль має закон. Система континентального права є закритою системою, в якій норми права встановлюються законодавчою владою.

Традиційними джерелами права в романо-германській правовій сім'ї є нормативно-правовий акт і нормативний договір, хоча це твердження на сучасному етапі вже не є безперечним. Це стосується і сучасної правової системи України.

В юридичній науці судовий прецедент розуміється як документально оформлене рішення судового органу держави з конкретної справи, що є обов'язковим при вирішенні аналогічних справ у майбутньому [1, с.196]. Сутність судового прецеденту полягає в наданні нормативно-правового характеру рішенням суду у конкретній справі. З прецеденту поступово можуть складатися і правові положення законів.

В періодиці звертається увага, що в англо-саксонській правовій системі судовий прецедент за звичаєм грає першорядну роль - він основне формальне джерело права. Однак закон підвищує своє значення в цій системі, одночасно в країнах Європейського континенту спостерігається рух до визнання судового прецеденту в ролі субсидіарного джерела права [2, с.73].

На думку професора О.Скакун, можна вважати, що прецедентне право стало частиною вітчизняного права: судовий прецедент існує де факто, а це є показником судової правотворчості, але воно ще не має офіційного законодавчого визначення. На її думку, затвердженню судового

прецеденту в Україні сприяє той факт, що наша країна визнала європейське право, яке формується переважно як прецедентне, а тому для визначення дійсної ролі прецеденту в системі джерел права України особливе значення має законодавче закріплення [3, с. 220].

Цю думку поділяє і Л. Луць, зазначаючи, що у романо-германському (континентальному типі) правових систем, де нормативно-правовий акт є основним джерелом права і з яким ідентифікується сучасна правова система України, збільшується питома вага судових прецедентів. Хоча і дотепер у правових системах цього типу відсутня як концепція прецедентного права, так і уподібнена практика застосування прецедентних рішень судами [4, с.8].

Перші кроки на шляху до офіційного визнання в Україні судового прецеденту джерелом права вже зроблено, зокрема, про це свідчить аналіз міжнародно-правових актів у сфері прав людини. На нашу думку, найбільш вагомим аргументом на користь обґрунтування позиції щодо визнання судового прецеденту як джерела національного права виявився Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 р., ст. 17 якого визначає, що «суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права» [5].

Відповідно до ст. 46 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод від 4 листопада 1950 року Україна зобов'язується виконувати рішення Європейського Суду з прав людини в будь-яких справах, у яких вони є сторонами [6]. Ст. 9 Основного Закону нашої держави встановлює, що міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України, є частиною національного законодавства [7]. Звідси можна зробити висновок, що Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод є частиною системи українського законодавства і має застосовуватися на рівні із законами, прийнятими у правовому порядку.

Введення судового прецеденту в Україні є доцільним та можливим, оскільки відповідно до ст. 8 Конституції України визнається та діє принцип верховенства права. У Рішенні Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 р. (справа про призначення судом більш м'якого покарання) зазначається «Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема, норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Усі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України» [8].

Важливим кроком в напрямі запровадження судового прецеденту законодавцем уже зроблено: прийнято Закон України «Про доступ до судових рішень», яким з метою забезпечення відкритості діяльності судів загальної юрисдикції створено Єдиний державний реєстр судових рішень, та Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», який зобов'язує суди застосовувати при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерела права.

На нашу думку, запровадження судового прецеденту та судової практики дасть змогу стверджувати про розширення та вдосконалення правової системи України, зростання значення судової влади та забезпечення ефективної дії принципу верховенства права.

Список використаних джерел:

1. Теорія держави і права: підручник / кол. авт.; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, проф. Ю. А. Ведерніков - К.: Ун-т знань; Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, Ліра ЛТД. - 468 с.
2. Дрішлюк А.І. Про визначення місця судового прецеденту в системі джерел цивільного права України / А.І. Дрішлюк // Університетські наукові записки. Збірник наук. праць. - Хмельницький, 2005. - № 3 (15).
3. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник. – 3-тє видання. – К.: Алерта, 2012.- 524 с.
4. Подковенко Т.О. Судовий прецедент та проблеми визнання його джерелом права в Україні / Т.О. Подковенко // Серія Юридичні науки // Випуск 6. - Том 1. - 2013р.
5. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з

прав людини» // Відомості Верховної Ради України. — 2006. — № 30. [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.

6. Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод від 04.11.1950 р. [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_004.

7. Конституція України: [в ред. від 08.01.2015 р.] / - С.: ТОВ «ВВП Нотіс», 2015. - 48с.

8. Рішення Конституційного Суду України з питань верховенства права: від 2 листопада 2004 року №15-рп/200. [Електронний ресурс] // Сайт Конституційного Суду України. Режим доступу: <http://www.ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=9851>.

**Доцент кафедри теорії держави та права НАВС справ, к.ю.н., доцент
Здобувач кафедри теорії держави та права НАВС**

Осауленко Андрій Олександрович, Терещук Микола Миколайович МЕЖІ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ УРЯДУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ

В межах визначення видів юридичної відповідальності вищих органів державної влади вагомим значення набуває виокремлення відповідальності виконавчої гілки влади.

Так, В.А. Виноградов в межах публічно-правової відповідальності вищих органів державної влади виділяє урядову, хоча при цьому зауважує, що виокремити особливості такого виду відповідальності є достатньо складним завданням [1].

При визначенні меж відповідальності уряду як вищого органу виконавчої гілки влади у державі слід зауважити, що вона багато в чому взаємопов'язана з політичною відповідальністю.

В сучасній юридичній літературі не немає єдиного підходу щодо розуміння сутності юридичної відповідальності уряду.

Так, О. В. Мельник вказує, що юридична відповідальність уряду носить політичний характер, але набуває конституційної форми, тобто закріплена в конституційних актах [2, с. 281].

Дещо іншою є позиція В. Б. Авер'янова, який розуміє її виключно як вид політичної відповідальності [3, с. 31].

Слід зазначити, що питання політичної відповідальності уряду є достатньо вивченим у сучасній юридичній літературі.

Так, О.В. Хоменко підкреслює, що політична відповідальність уряду має місце у випадках, коли уряд звітує за свою роботу перед президентом, парламентом та прем'єр-міністром [4, с. 1040].

Це означає, що чітких меж між юридичною і політичною відповідальністю уряду не існує.

Виходячи з вищевикладеного, слід погодитися з думкою О. Т. Волошук, яка вважає, що відсутність єдиного підходу до визначення меж юридичної відповідальності уряду пов'язується з відсутністю чіткої предметної сфери, охопленої поняттям юридичної відповідальності [5, с. 70].

Вважаємо доцільним при визначенні меж юридичної відповідальності уряду, врахувати зауваження І. Мінаєвої, яка розмежовує конституційно-правову і публічно-правову відповідальність, оскільки остання є відповідальністю органів державної влади, в той же час суб'єктами конституційно-правової виступають усі учасники конституційно-правових відносин [6, с. 40].

Таким чином, конституційно-правова відповідальність є лише одним із видів юридичної відповідальності, а публічно-правова носить не лише правовий, а й політичний характер, тому є більш ширшою за своїм змістом.

Крім цього, аналізуючи юридичну складову публічно-правової відповідальності уряду, вважаємо недоречним ототожнювати конституційну та конституційно-правову відповідальність.

На нашу користь вказує й думка Л. Наливайка, який стверджує, що конституційна та конституційно-правова відповідальність не є тотожними поняттями, оскільки перша включає в себе усі види юридичної відповідальності, які передбачені нормативно-правовими актами держави, на відміну від останньої, настання якої пов'язане з порушенням норм Конституції